



ביאורים

מתן תורה, נתינת התורה לעם ישראל וירידתה של התורה לעולם הגשמי היו חידוש גדול מאוד ודבר שקשה לתפוס ולהבין. התורה היא חכמה אלוהית עליונה ועמוקה מאד, שככל שמעמיקים בה מגלים יותר ויותר עד כמה היא עמוקה ורחוקה מהשגתנו. ולכן קשה לנו להבין מדוע החליט בורא עולם לתת אותה לעולם הגשמי והמוגבל שלנו.

זכינו, עם ישראל, והפלא העצום הזה קרה. בורא עולם החליט להפקיד בידינו את התורה שהיא 'חמדה גנוזה' שבורא עולם משתעשע בה. כשנתן הקב"ה את התורה לעולם, הוא קבע שלומדי התורה הם גם אלה שיכריעו בכל דבר כיצד לנהוג על פי הבנתם בתורה מכוח שכלם האנושי, כלומר נתינת התורה לעולם כוללת גם את הקביעה כיצד לפסוק בכל דבר. קביעה זו נמסרה לחכמי ישראל ובראשם לבית הדין הגדול שבלשכת הגזית, שהם אלה שתפקידם להכריע בשאלות הקשות שחכמי ישראל מסתפקים בהם.

קביעה זו היא קביעה כה חזקה עד שאפילו אם יתברר לנו על ידי בת קול או נביא שהכרעת חכמי ישראל אינה מתאימה לאמת ההלכתית, אנו נלך דווקא לפי קביעתם של חכמי ישראל מפני שכך קבע הקב"ה כשנתן את ההכרעה בידם. ויותר מכך, גם כאשר חכמי התורה מסופקים ואינם יודעים כיצד להכריע, לא נשתמש בהכרעת הנבואה, מכיוון שהתורה כבר 'לא בשמים היא'. זו גם הסיבה, שלאחר פטירת משה, כאשר נשכחו הלכות רבות, אמר ה' ליהושע, שאי אפשר לגלות לו בחזרה את אותן ההלכות, והוא יוכל לחדשן רק בכוח לימודו.

כך נוכל להבין את דבריהם של חז"ל, שקבעו שכל מה שעתידיים לומדי התורה לחדש נאמר כבר למשה בסיוני. כל דברי התורה, על כל חלקיה ופרטיה, גם מה שאינו מוגדר כאמת ההלכתית הוא חלק מן התורה, ומה שנפסק להלכה, הוא מה שקבע הבורא שאותו ינהגו למעשה.

דברים יסודיים אלו, חשובים מאד במיוחד לאחר העיסוק שעסקה התורה במערכת המשפט ובתפקידיה, הכוללים את תיקונה הרוחני והגשמי של החברה, ואת המלחמה בעבודה זרה, מכיוון שהם עוסקים בסמכות התורנית של חכמי ישראל העומדת ביסודה של מערכת בתי המשפט של עם ישראל.

הרחבות

אלו ואלו דברי אלוהים חיים

איך נאמר שכלם נאמר למשה מפי הגבורה, ומי איכא ספיקא קמי שמיא. ביחס למחלוקת בית שמאי ובית הלל אמרה הגמרא: "אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן" [עירובין יג:]. על כך כתב הריטב"א: "שאלו רבני צרפת ז"ל, האיך אפשר שיהו שניהם דברי אלוהים חיים, וזה אוסר וזה מתיר. ותימצו, כי כשעלה משה למרום לקבל התורה, הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים (ארבעים ותשע סברות) לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור, ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש. ובדרך האמת (חכמת הנסתר) יש טעם סוד בדבר" [ריטב"א שם]. על פי פירושו הראשון של הריטב"א, ניתן לפרש את דברי הגמרא במסכת חגיגה שהביא הר"ן כפשוטם: "כולן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא" - הקב"ה לימד את משה רבנו בסיוני גם את דעת בית הלל וגם את דעת בית שמאי.

במהר"ל מבואר שהאמר "אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן" נכון רק אם שתי הדעות מכוונות לסברות שקולות בחשיבותן להלכה, ולכן התעוררה השאלה: "מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן?". במחלוקת אחרות של חכמי ישראל, הדעות השונות אכן מבטאות צדדים אמיתיים, אולם ניתן לברר מתוכן את הצד המכריע להלכה. [באר הגולה א.].

שאלות לדין

לפי דברי הר"ן, חכמי הדור קובעים מה צווה משה בהר-סיני. האם זה אומר שהם גדולים יותר ממשה?

אם הכל נקבע לפי הסכמת אנשים שיכולים היום להחליט כך ומחר להחליט אחרת, האם זה אומר שאין אמת מוחלטת?

הצלחת הילה שושנה בת דינה הי"ו

התנהגות השופטים בספק

ואחר שהשלים מצות מנוי השופטים וכחם ויכלתם מהו, ומהו ראוי שישתדלו בו יותר, והוא: למחות זכר עבודה זרה והענש ממנה, התחיל לבאר אל השופטים אם יקרה להם בדבר ספק מה, איך יתנהגו, וצוה אליהם שינהגו בדבר ההוא על פי מה שיבררו בית דין הגדול העומד בלשפת הגזית, כאמרו (דברים יז ח-א): "כי פלא ממוך דבר למשפט וגו' וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו... על פי התורה אשר יורה ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובא בקבלת רבותינו זכרונם לברכה (ספרי דברים שופטים פסקא קנד): "אפלו אומרים לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין", כלומר: אפלו ברור לך הדבר שאין האמת בדברי הוראת הסנהדרין, אף על פי כן שמע אליהם, כי כן צוה ה' יתברך שנהג בדרכי התורה ומצוותיה כפי מה שיכריעו הם, [יספיו] לאמת או לא יספיו. וזה פענן רבי יהושע עם רבן גמליאל (ראש השנה כה א) שצוהו רבן גמליאל שיבוא במעותיו ביום הכפורים שחל להיות בחשבוננו, וכן עשה, שאחר ש'ה' יתברך מסר ההכרעה אליהם, מה שיספיו הם הוא מה שצוה ה' יתברך בדבר ההוא. ועל זה אנו בטוחים במצוות התורה ובמשפטיה שאנו מקימים רצון ה' יתברך - כל זמן שנסמך על מה שיספיו בהם גדולי הדור.

והוא אמרם בריש "חגיגה" (ג א): "שמה תאמר הואיל והללו מטמאין והללו מטהרין וכו' היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר (קהלת יב א): 'נתנו מרעה אחד' - כלן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל הפועשים, שנאמר (שמות כ א): 'וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמרו'". הנה באר: המטהרין והמטמאין, הפוסלים והמכשירים כלם אמרם מפי הגבורה, ואי אפשר, ולולי על צד שכתבנו, כי אחרי שדברי המטמאין והמטהרין הפכים בעצמם ואי אפשר ששניהם יספיו לאמת, איך נאמר שכלם נאמרו למשה מפי הגבורה, ומי איכא ספיקא קמי שמיא. אבל הענין על הדרך שכתבנו: ש'ה' יתברך מסר הכרעות אלה לחכמי הדור וצוה שנמשך אחריהם, ונמצא שמה שיספיו הם בדבר מהדברים, הוא מה שצוהו משה מפי הגבורה.

וגם כן נאמין, שאם הספיו הפך מן האמת ונדע זה על ידי בת קול או נביא, אין ראוי לנו שנסור מהסכמת החכמים. וזה הוא ענין רבי אליעזר הגדול עם החכמים [בתנור] של עכנאי כמפורסם בפרק "הזהב" (בבא מציעא טז א-ב), שאף על פי שנתן אותות גדולים וחקים שהאמת בדבריו ויצתה בת קול מן השמים ואמרה: "מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום", אף על פי כן כשלא רצה להסכים לדבריהם נמנו עליו וברכוהו, לפי שלא מסר ה' יתברך הכרעת ספקות התורה לנביא ולא לבת קול, אלא לחכמי הדור, וזהו שעמד רבי יהושע על רגליו ואמר (דברים לב): "לא בשמים הוא".

ומפרש עוד ב"תמורה" (טז א) שאין צריך לומר שאין ראוי לנו להמשיך אחר הנביאים הפך הסכמת החכמים, אבל גם אם יספקו החכמים בדבר מה, אין לנו שנקח באור הספק ההוא על פי נביא, אבל יותר טוב שישאר הדבר בספקו, שאמרו שם שבימי אבולו של משה נשתכחו שלש מאות הלכות, ואמרו לו ליהושע: שאל, ואמר להם: "לא בשמים הוא", ונאמר עוד שם, שעמדו עליו כל ישראל לסקלו, ואמר לו הקדוש ברוך הוא: "לומר לך אי אפשר, לך וטרדן במלחמה".

יספיו לאמת - יכונו לאמת. הגבורה - הקב"ה. ומי איכא ספיקא וכו' - וכי יש ספק אצל הקב"ה? נמנו עליו וברכוהו - נאספו החכמים והחליטו לנדונו. אבל - אלא. לומר לך - בנבואה מה ההלכה. טרדן - העסק אותם בענין אחר.

התורה נמסרה להכרעת חכמים

"לא בשמים היא"

אפילו כשספק לחכמים לא מקבלים מנביא

יגיון

הדרוש האחד עשר